

Б.Т. СТЕГНІЙ, докт. вет. наук, професор, академік НААН України та РАСГН, засл. діяч науки і техніки України, директор ННЦ «Інститут експериментальної і клінічної ветеринарної медицини», Харків

ННЦ «ІНСТИТУТ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ І КЛІНІЧНОЇ ВЕТЕРИНАРНОЇ МЕДИЦИНИ» — 90 РОКІВ НА ПЕРЕДОВОМУ РУБЕЖІ ВЕТЕРИНАРНОЇ НАУКИ

У 2013 р. виповнюється 90 років Національному науковому центру «Інститут експериментальної і клінічної ветеринарної медицини» – головному координатору наукових досліджень у мережі Національної академії аграрних наук України, спрямованих на вирішення найбільш актуальних проблем ветеринарного забезпечення тваринництва, підвищення рівня фундаментальних досліджень та ефективності впровадження прикладних. Головним напрямом роботи Інституту є розроблення і впровадження нових науково обґрунтованих систем профілактики й боротьби з інфекційними хворобами рогатої худоби, свиней, птиці, бджіл, риби і дрібних домашніх тварин з використанням високоєфективних засобів профілактики та діагностики, створених на основі новітніх біотехнологій.

20 травня 1921 р. Колегія Центрального ветеринарного управління Наркомзему РРФСР прийняла рішення реорганізувати бактеріологічну станцію при Харківському ветеринарному інституті (ХВІ) в дослідний інститут. Проте підрозділ, який входив до складу ХВІ, підпорядковувався тоді Народному комісаріату освіти. У грудні 1922 р. було прийнято рішення про передачу станції до системи Наркомзему УРСР, що означало юридичне виділення її в незалежний від ХВІ заклад і стало початком створення інституту.

У лютому 1923 р. відбувся II Всеукраїнський ветеринарно-делегатський з'їзд, який поряд з іншими питаннями розглянув і прийняв постанову про створення Інституту наукової і практичної ветеринарії, де було зазначено, що він має бути вищим науковим закладом, який об'єднає діяльність губернських лабораторій і станцій, а також вестиме науково-дослідну роботу з вивчення захворювань, пошуку й виготовлення спеціальних ветеринарних біологічних препаратів для всієї України.

28 квітня 1923 р. Комісія ВЦВК затвердила Інститут наукової і практичної ветеринарії в системі Наркомзему УРСР.

Створення Українського інституту наукової і практичної ветеринарії (тепер – ННЦ «ІЕКВМ») стало визначною подією й мало вирішальне значення в розробленні науково обґрунтованих заходів боротьби з хворобами сільськогосподарських тварин в Україні. Засновником і першим його директором став видатний бактеріолог О.В. Дедюлін. У різні роки Інститут очолювали Г.О. Кудрявцев, М.Д. Агалі, К.Т. Мартін, І.А. Артюх, Д.Д. Логвинов, І.М. Гладенко, В.О. Бусол, В.Ф. Бабкін, П.П. Фукс. У 2001 р. посаду директора ННЦ «ІЕКВМ» обійняв доктор ветеринарних наук Б.Т. Стегній.

У перші роки існування велику увагу в Інституті приділяли розробленню заходів і засобів боротьби із сапом коней, сибіркою, бешихою та класичною чумою свиней тощо.

Пізніше було розгорнуто досліді з вивчення перипневмонії великої рогатої худоби, енцефаломієліту, стахіботріотоксикозу та інфекційної анемії коней, бруцельозу й тубер-

кульозу, гельмінтозних і протозойних хвороб, а також цілої низки захворювань птиці та бджіл.

У післявоєнні роки основним напрямом науково-дослідної роботи стало розроблення теоретичних основ і практичних заходів щодо забезпечення ефективної профілактики інфекційних, паразитарних і незаразних хвороб сільськогосподарських тварин.

З 1996 р. Інститут – головна установа з ветеринарного профілю УААН. У березні 2006 р., враховуючи різноплановість наукових досліджень, їх високий методичний рівень і значний внесок у розвиток вітчизняної ветеринарної науки, Указом Президента України Інституту експериментальної і клінічної ветеринарної медицини було надано статус національного наукового центру.

Боротьбу з інфекційними хворобами птиці, розпочату

під керівництвом М.Т. Прокоф'євої та І.М. Дорошка, успішно продовжили їхні учні – В.В. Герман, В.Ф. Бабкін, В.В. Кіприч, П.П. Цімох, Б.Т. Стегній та інші. Вони запропонували й упровадили понад 30 біопрепаратів для профілактики й діагностики основних вірусних і бактеріальних хвороб птиці.

Підтвердженням авторитету, значного наукового потенціалу й відповідальності співробітників відділу вивчення хвороб птиці стала їх активна участь у загальнодержавних заходах щодо ліквідації та запобігання поширенню високопатогенного грипу птиці в Україні у 2004–2005 рр. На виконання Указу Президента України «Про заходи щодо підвищення ефективності боротьби з інфекційними хворобами» від 14 лютого 2006 р. № 132/2006 було розроблено й подано до УААН і Держкомітету ветмедцини Мінагрополітики проект програми протидії високопатогенному грипу птиці, представлено обґрунтування доцільності розроблення вітчизняної вакцини та засобів моніторингу цієї хвороби. У 2006 р. на базі відділу розпочала свою роботу референс-лабораторія з грипу птиці, створена згідно з Указом Президента України «Про невідкладні заходи щодо запобігання занесенню і поширенню високопатогенного грипу птиці та мінімізації наслідків можливої пандемії грипу» від 19 жовтня 2005 р. № 1450/2005 та рішенням Державної надзвичайної протиепізоотичної комісії при Кабінеті Міністрів України. Згідно з вимогами міжнародних стандартів приміщення референс-лабораторії було реконструйовано, нині триває оснащення її необхідними приладами й устаткуванням. Особлива увага приділяється моніторингу епізоотичної ситуації щодо високопатогенного грипу серед птахопоголів'я промислового й приватного сектору, дикої фауни південних і східних областей України, розробленню та випробуванню засобів специфічної профілактики й діагностики цієї хвороби. Уже розроблені інактивовані моновакцини проти високопатогенного грипу птиці зі штамів H5N1 та H5N3, а також комбінована вакцина проти високопатогенного грипу птиці (H5N1) і хвороби Ньюкасла, тест-системи для виявлення антитіл до вірусу грипу А підтипів H1–H14 та підтипу H5N1 у реакції затримки гемаглютинації, РНК високопатогенного вірусу грипу птиці субтипу H5N1 методом полімеразної ланцюгової реакції тощо.

Як доказ наукових здобутків школи з ветеринарного забезпечення птахівництва в 2009 р. група науковців ННЦ «ІЕКВМ» на чолі з академіком НААН України Б.Т. Стегнієм була удостоєна Державної премії України у галузі науки і техніки за розроблення й упровадження вітчизняної системи епізоотологічного моніторингу, імунопрофілактики та діагностики високопатогенного грипу птиці.

Серед продовжувачів славних традицій цієї школи можна назвати також О.В. Обуховську, Д.В. Музику, К.В. Глебову, А.Б. Стегнію, О.М. Рулу, С.С. Драгуть та багатьох інших молодих науковців.

За роки існування в Інституті склалися й активно розви-

ваються декілька авторитетних наукових шкіл. Серед них слід виділити такий напрям, як вивчення хвороб свиней, започаткований членом-кореспондентом ВАСГНІЛ І.І. Кулеском. Значний внесок у цю галузь зробили І.П. Лисенко, Т.В. Пашов, А.І. Собко, О.Т. Шиков, О.М. Цимбал, К.Є. Конаржевський. Вагомим науковим доробком зазначеної школи можна вважати створення унікальної системи ерадикації хвороби Ауескі, яка включає інактивовану вакцину та діагностичний «Аулергін» для прижиттєвого виявлення свиней – носіїв збудника. На цей час лабораторія вивчення хвороб свиней, очолювана А.І. Бузуном, здійснює моніторинг епізоотичної ситуації щодо основних інфекційних хвороб цих тварин, розробляє засоби специфічної профілактики й діагностики бешихи, хвороби Тешена, класичної чуми свиней.

Від початку організації в Інституті активно розвивалися дослідження хвороб великої рогатої худоби. Значним успіхом можна вважати ліквідацію на території України (1976 р.) бруцельозу – захворювання, спільного для людей і тварин. Чималий внесок у цю роботу зробили А.Н. Пашковський, П.М. Жованик, А.Ф. Бабкін та інші. Вчені лабораторій з вивчення бактеріальних хвороб рогатої худоби здійснюють моніторинг бруцеляовісної інфекції, хламідіозу, ієрсиніозу, кампілобактеріозів, розробляють відповідні діагностичні й лікувально-профілактичні засоби.

Традиційно велика увага приділяється розробленню заходів боротьби з ще одним антропозоонозним захворюванням – туберкульозом. Розроблені й упроваджені в біопромислових масштабах технології виготовлення сухих очищених ППД-туберкулінів для ссавців і птиці, алерген з атипичних мікобактерій ААМ для диференційної діагностики туберкульозу. Запропоновано вдосконалені методи діагностики захворювання, досліджуються патогенні властивості атипичних мікобактерій, триває пошук ефективних дезінфектантів для використання їх у системі боротьби з цим захворюванням. Ветеринарні фізіатри О.М. Говоров, А.Ф. Кочмарський, Ю.Я. Кассіч, А.І. Завгородній набули визнання в широких колах наукової громадськості.

Близько 20 років Інститут експериментальної і клінічної ветеринарної медицини був центром вивчення ящуру в Україні. Тут під керівництвом відомих учених-вірусологів М.В. Рево, Б.Г. Петренка, Е.В. Андреева, А.І. Дуднікова та інших досліджено біологію вірусу ящуру, патогенез захворювання, розроблено методи профілактики, діагностики та організаційні заходи боротьби з ним. Велике значення для підтримання ветеринарного благополуччя тваринництва країни мають дослідження академіка УААН П.П. Фукса, Н.П. Чечоткіної, В.І. Стеценка та інших співробітників Інституту, спрямовані на викоренення вірусних хвороб, які уражують респіраторні, шлунково-кишкові й репродуктивні органи великої рогатої худоби. Розроблено вакцини проти інфекційного ринотрахеїту, парагрипу, рота- й коронавірусних інфекцій та відповідні діагностичними. Наукові пошуки в цьому напрямі тривають.

Починаючи з 1950-х рр. вивчається роль кишкової па-

лички й інших умовно-патогенних бактерій у виникненні масових шлунково-кишкових захворювань молодняку сільськогосподарських тварин, виявлено й досліджено фактори їх патогенності, на основі яких створюються відповідні засоби специфічної профілактики. На підставі даних щодо вивчення мікробіоценозу кишечника розроблено ефективні пробіотики та вакцини для лікування й профілактики бактеріальних інфекцій шлунково-кишкового тракту телят і поросят. У виконання зазначених досліджень вирішальний внесок зробили П.М. Жованик, В.А. Фортушний, Г.В. Гнатенко, П.П. Фукс, А.М. Головка, К.Є. Конаржевський та В.О. Ушкалов. Нині цей напрям досліджень продовжують у лабораторії вивчення хвороб молодняку під керівництвом Д.В. Гадзевича.

Вагомими є наукові доробки академіка НААН В.О. Бузола, О.Т. Шикова, А.Ф. Бабкіна і С.К. Горбатенка. На основі результатів досліджень епізootології та патогенезу лейкозу великої рогатої худоби вони створили й упровадили систему широкомасштабних заходів боротьби з цим захворюванням (на цей час оздоровлено територію шести областей України). В Інституті розроблено й налагоджено промислове виробництво лейкозного діагностикому, яке задовольняє потреби держави в препараті, при цьому технологія його виготовлення постійно вдосконалюється. Зокрема на цей час створені й упроваджуються у виробництво рідкий стабілізований і ліофілізований антигени для РІД (Б.Т. Стегній, В.В. Кіпріч, В.О. Бусол, О.О. Кучерявенко, В.І. Цимбал, С.К. Горбатенко та ін.). Триває також науковий пошук ефективної вакцини проти лейкозу великої рогатої худоби.

Досить відома школа ветеринарної токсикології, якості та безпечності сільськогосподарської продукції, засновником якої є академік ВАСГНІЛ І.М. Гладенко. Основні напрями її роботи – вивчення фармакології й токсикології пестицидів, визначення їх гранично допустимих рівнів у кормах, продуктах тваринництва та меду. Академіком НААН України О.О. Малиніним, членом-кореспондентом НААН України О.Т. Куцаном, В.Д. Шуляком, В.І. Ярошенком та їх співробітниками розроблено комплекс заходів щодо запобігання розвитку кормових токсикозів хімічного (пестициди) та біологічного (мікотоксини) походження, що має важливе значення для вирішення екологічних проблем і забезпечення якості та безпечності тваринницької продукції.

В Інституті стали традиційними дослідження незаразних, інфекційних і паразитарних хвороб бджіл, якості та безпечності продукції бджільництва. Дванадцять розроблених Я.Е. Скрипником, А.Ф. Алексеенком, О.Д. Логвиновим, В.І. Ярошенком, Є.В. Руденком та їх співробітниками лікувально-профілактичних препаратів користуються великим попитом серед бджолярів усіх регіонів України. Лабораторія з вивчення хвороб бджіл, очолювана І.Г. Маслій, здійснює моніторинг епізootичної ситуації щодо найбільш поширених хвороб, створює ефективні засоби їх профілактики й лікування. Зокрема завершується розроблення пробіотика на основі нормальної мікрофлори ки-

шечнику бджіл, яка проявляє антагоністичні властивості щодо збудників бактеріальних захворювань цих комах.

З 1977 р. в Інституті функціонує лабораторія, яка займається вивченням, отриманням і підтриманням первинних та перещеплюваних культур тканин тваринного походження. Серед найвідоміших науковців, які працювали за цим напрямом наукових досліджень, – академіки НААН України Г.А. Красніков і Б.Т. Стегній, професор В.С. Білокінь, П.Т. Берус, Р.І. Кульбіт, П.О. Конозенко, С.Т. Соловйов. На цей час лабораторію очолює М.Ю. Стегній. Під її керівництвом розгорнуто дослідження впливу кріоконсервації на такі біологічні об'єкти, як віруси й культури клітин; триває вдосконалення й упровадження у виробництво бівалентної інактивованої вакцини проти хвороби Марека, розробляються принципи біологічно безпечного зберігання та обліку збудників інфекційних хвороб.

Зусиллями співробітників лабораторії зібрано унікальну колекцію – близько 40 ліній перещеплюваних клітин 16 видів тварин, якій постановою Кабміну України в 2004 р. надано статус національного надбання. Це стимулювало розгортання наукових досліджень із розроблення методів цито- і молекулярно-генетичного контролю автентичності клітин, які підтримуються в кріобанку, їх чистоти щодо контамінації мікоплазмами й вірусами.

У ННЦ «ІЕКВМ» постійна увага приділяється розвитку фундаментальних досліджень, зокрема вивченню клітинних і гуморальних факторів імунітету, критеріїв визначення імунодефіцитних станів і розробленню засобів їх корекції (академік НААН України Г.А. Красніков, В.С. Антонов, Л.В. Коваленко, С.А. Михайлова, О.П. Руденко). Унікальні імуноморфологічні дослідження проводяться в єдиній в Україні лабораторії патоморфології під керівництвом

академіка НААН України Г.А. Краснікова. З 2003 р. у зазначеній лабораторії розпочато імуногістохімічні дослідження. При цьому було вивчено зміни кількості 9 кластерів імунокомпетентних клітин (Г.А. Красніков, П.О. Шутченко). Співробітниками лабораторії розроблено імуногістохімічний метод детекції сальмонельозного антигену в тканинах і органах курчат, що відкриває додаткові можливості експресного виявлення продуктів, контамінованих сальмонелами.

Метаболічні зрушення, неспецифічна резистентність та інтенсивність перекисного окиснення ліпідів і антиоксидантний захист в організмі тварин при різних захворюваннях та застосуванні профілактичних препаратів, а також структурно-функціональний стан бактеріальних клітин при їх біопромиловому використанні впродовж тривалого періоду досліджуються в лабораторії клінічної біохімії (Л.В. Коваленко). Враховуючи потреби практичної ветеринарної медицини, науковцями цієї лабораторії спільно з іншими підрозділами (академік НААН Б.Т. Стегній, А.І. Загородній, А.Ф. Бабкін, В.С. Антонов, С.А. Михайлова) розроблено імуноферментні тест-системи для діагностики таких хвороб, як лейкоз, туберкульоз, бруцельоз, хвороби Гамборо та Ньюкасла, інфекційний бронхіт, ларинготрахеїт птиці, хвороби Ауескі й Тешена.

Науковий пошук з використанням молекулярно-генетичних методів досліджень розпочався в Інституті з 2001 р., коли було створено сектор молекулярної діагностики. У 2003 р. підрозділ був реформований у лабораторію, яку з 2005 р. очолює А.П. Герілович. Тут активно працюють такі науковці, як О.Ю. Лиманська, О.С. Солодянкін та інші. Наукові пріоритети лабораторії – розроблення нових і вдосконалення існуючих засобів моніторингу інфекційних хвороб та диференціація їх збудників за допомогою ПЛР-аналізу, аналіз генів і геномів вірусів і бактерій за допомогою інструментальних (секвенування, RFLP) та біоінформаційних методів з метою визначення праймерних ділянок; вивчення філогенетичних взаємозв'язків; вивчення особливостей структурованої організації нуклеїнових кислот.

В Інституті проведено значні дослідження в галузі ветеринарної паразитології (гельмінтології, протозоології та арахноентомології). Зокрема М.Д. Кльосовим, В.І. Іваницьким, З.Г. Поповою, В.С. Шеховцовим, Ю.О. Приходьком запропоновано нові препарати широкого спектра дії та схеми їх групового застосування при основних гельмінтозах свиней, овець, птиці та дрібних домашніх тварин. Широко використовуються створені інсектицидні принади для знищення мух, нові препарати проти комах і кліщів, які паразитують на шкірі тварин. Провідна роль у їх розробленні належить К.П. Коржу та І.А. Машкею, О.О. Міщенко. На цей час під керівництвом завідувача лабораторії А.В. Євтушенка розробляються й упроваджуються системи боротьби з гельмінтозами та арахноентомозами з використанням сучасних засобів та урахуванням нових умов ведення тваринництва.

З 2004 р. започатковано новий напрям – іхтіопатологію. На базі Кримської дослідної станції ННЦ «ІЕКВМ» з 2003 р. функціонує лабораторія іхтіопатології та ветсанекспертизи. Основні наукові завдання за цим напрямом: епізотологічний моніторинг захворювань прісноводних і морських риб, розроблення довгострокової стратегії контролю та прогнозування хвороб риб; наукове обґрунтування системи контролю якості та екологічної безпечності продукції гідробіонтів; розроблення й апробація високоспецифічних засобів і методів профілактики та діагностики інфекційних та інвазійних захворювань риб; вивчення екології передачі збудників у сучасних умовах трансформації водойм під впливом антропогенних факторів; розроблення наукових основ і методів раціонального ведення рибного господарства з урахуванням епізотичної ситуації з метою створення високопродуктивних водних екосистем.

З 1999 р. у ННЦ «ІЕКВМ» функціонує науковий підрозділ з вивчення хвороб дрібних домашніх тварин, який виконує такі основні завдання: вивчення етіології та епізотології основних захворювань цих тварин; розроблення нових біологічних препаратів, засобів діагностики, профілактики й лікування інфекційних та інвазійних хвороб; сприяння розвитку знань і поширення досвіду застосування сучасних методів діагностики та лікування дрібних домашніх тварин. У лабораторії розроблено тест-систему для індикації антитіл до вірусу чуми м'ясоїдних методом імуноферментного аналізу, нові препарати на основі стовбурових клітин ембріональної печінки, протипаразитарний препарат з імуномодулюючою дією. Конструюються засоби моніторингу та діагностики емерджентних паразитозів на основі методу ІФА (М.І. Келеберда).

Упродовж останніх дев'яти років в Інституті працює відділ наукового маркетингу та провайдингу інновацій, у складі якого три сектори – наукових досліджень з питань інтелектуальної власності та маркетингу інновацій, економічних досліджень і міжнародних відносин. З 2005 р. відділ очолює О.М. Унковська. Основні напрями діяльності відділу: проведення маркетингових досліджень та економічного аналізу в галузі ветеринарної медицини щодо провайдингу конкурентоспроможних розробок ННЦ «ІЕКВМ», спрямованого на вдосконалення інноваційної діяльності інституту, розвиток співробітництва з науково-дослідними установами ветеринарної медицини країн близького та далекого зарубіжжя.

Співробітники відділу вивчають релевантну інформацію, ведуть патентно-кон'юнктурні дослідження і патентно-ліцензійну роботу. Інноваційні наукові розробки презентуються на виставках, ярмарках, конференціях, семінарах, у засобах масової інформації. Результати наукових досліджень фахівців ННЦ «ІЕКВМ» постійно висвітлюються у монографіях, посібниках, наукових статтях, методичних рекомендаціях, настановах та інструкціях, міжвідомчому тематичному науковому збірнику «Ветеринарна медицина» (входить до переліку фахових видань ДАК МОНмолодьспорту України).

З перших днів існування Інституту наукова бібліотека була важливою складовою частиною й документальною базою для виконання наукових досліджень. У становлення й розвиток бібліотеки значний внесок зробили її керівники Б.А. Шварц, Л.П. Чумак, Г.В. Шемаєва, Т.М. Приходько, Н.П. Харитоновна. На сьогодні цей науковий підрозділ ННЦ «ІЕКВМ» володіє фундаментальним масивом літератури (170 тис. прим.) з різних питань ветеринарної медицини, в т. ч. унікальним книжковим фондом – монографії, навчальна й довідкова література.

У 2007 р. до ННЦ «ІЕКВМ» з метою збереження наукового потенціалу галузі було приєднано Інститут шовківництва, на базі якого сформовано лабораторію шовківництва й технічної ентомології. Напрями діяльності зазначеного підрозділу: селекція нових високопродуктивних гібридів шовкопряда та високоврожайних плодкових сортів шовковиці, збереження їх генофонду; розроблення ефективних прийомів технології розведення шовкопряда, методів профілактики та боротьби з хворобами та шкідниками шовковичного шовкопряда; вивчення генетичних механізмів детермінації кількісних ознак і розроблення способів підвищення життєздатності й продуктивності шовкопряда; створення машин і механізмів для комплексної механізації й автоматизації виробничих процесів у шовківництві. Одним з пріоритетних напрямів розвитку цього підрозділу є створення сучасної експериментальної бази для прове-

дення доклінічних випробувань біологічних і фармакологічних препаратів з урахуванням вимог міжнародних стандартів.

На цей час лікарі ветеринарної медицини, спеціалісти державних лабораторій ветмедицини успішно застосовують у своїй роботі близько ста різних вакцинних, лікувально-профілактичних і діагностичних препаратів, які розроблені й виготовляються за наукового супроводу підрозділів Інституту.

Упровадження ветеринарно-санітарних систем профілактики й ліквідації інфекційних хвороб сільськогосподарських тварин і птиці у виробництво здійснювалось також через 5 науково-виробничих центрів, створених за спільними наказами Голови Держветфітослужби України та президента НААН України: з вивчення інфекційних хвороб великої рогатої худоби, з ветеринарного забезпечення птахівництва, токсикологічного моніторингу і сертифікації якості продукції тваринного походження, з вивчення паразитарних хвороб, з профілактики та боротьби з туберкульозом тварин. При цьому проводився епізоотологічний моніторинг і здійснювались заходи боротьби з лейкозом, туберкульозом, бруцельозом, бруцелаовісною інфекцією, хворобами молодняка, респіраторними, шлунково-кишковими й генітальними інфекціями великої рогатої худоби, паразитарними захворюваннями тварин, вірусними та бактеріальними хворобами птиці.

До мережі Інституту входять дві дослідні станції: Одеська (директор – В.М. Богач) і Кримська (директор – М.М. Трофімов), які є регіональними науково-впровадjuвальними центрами.

ННЦ «ІЕКВМ» має солідний науковий потенціал – серед його співробітників 3 академіки та 3 члени-кореспонденти НААН України, 15 докторів і 75 кандидатів наук. Підготовка наукових кадрів постійно приділяється особлива увага. Зокрема при Інституті плідно працює аспірантура, в якій щороку проходять навчання за чотирма спеціальностями 30–32 молоді науковці. На цей час 11 співробітників готують дисертації на здобуття наукового ступеня доктора наук. В Інституті створено всі умови для підготовки й захисту дисертацій – з 1991 р. тут функціонує спеціалізована вчена рада з присудження наукових ступенів кандидата та доктора ветеринарних наук за двома спеціальностями: ветеринарна мікробіологія, епізоотологія, інфекційні хвороби та імунологія, а також ветеринарна фармакологія та токсикологія. За останні п'ять років у спеціалізованій вченій раді захищено 5 докторських і 42 кандидатські дисертації, у т. ч. 24 – співробітниками установи.

Інститут традиційно підтримує тісні зв'язки з факультетом ветеринарної медицини Харківської державної зооветеринарної академії, студенти якої проходять дипломну практику в лабораторіях з вивчення хвороб птиці, свиней, дрібних домашніх тварин, біотехнології, біохімії, туберкульозу, повільних інфекцій, вірусології та Центрі токсикологічних досліджень і сертифікації продуктів тваринництва.

У науково-виробничих центрах ННЦ «ІЕКВМ» також ведуться різнопланові діагностичні дослідження щодо основних інфекційних, паразитарних і незаразних хвороб сільськогосподарських тварин, птиці, бджіл і риб, визначення якості й безпечності кормів і продуктів тваринного походження.

З 2011 р. наукові підрозділи інституту успішно виконують завдання програми наукових досліджень НААН України на 2011–2015 рр.: № 32 «Наукове забезпечення епізоотичного благополуччя, біологічної безпеки, здоров'я тварин і ветеринарно-санітарної якості продукції тваринництва», № 23 «Розвиток сучасних біотехнологій і підвищення ефективності методів поліпшення господарсько-корисних ознак рослин, тварин і мікроорганізмів («Сільськогосподарська біотехнологія»); № 24 «Розроблення системи контролю ризиків ветеринарно-санітарного благополуччя, здоров'я тварин, якості та безпеки продукції за різних технологій у м'ясному та молочному скотарстві»; № 25 «Система селекційно-технологічного забезпечення інтенсивного та органічного виробництва продукції свинарства («Свинарство»); № 26 «Система ефективних селекційно-технологічних розробок для присадибного та промислового птахівництва («Птахівництво»); № 30 «Збереження біологічного різноманіття та система роботи нечисленних популяцій сільськогосподарських тварин та їх використання у селекційному процесі («Збереження генофонду тварин»).

Загалом виконується 57 завдань другого рівня, з яких 27 фундаментальних і 30 прикладних.

Також наша установа бере активну участь у виконанні державної програми стандартизації.

ННЦ «ІЕКВМ» упродовж останніх п'яти років розробив 16 концепцій, 11 вакцин, 27 діагностикумів, 13 лікувально-профілактичних препаратів, 62 технічні умови й настанови, 3 інструкції, 17 технологій, 67 методичних рекомендацій. Задепоновано 27 штамів, сформовано дві бази даних, отри-

мано 4 сорти шовковиці та 4 гібридні форми шовкопряда. Крім того, отримано 117 охоронних документів інтелектуальної власності, з яких близько 85 % упродовжено.

Фахівці Інституту постійно здійснюють науковий супровід понад 90 розробок біологічних і фармацевтичних препаратів, переданих в експериментально-біопромислове виробництво в ТОВ «НДП «Ветеринарна медицина», а також на Сумську, Дніпропетровську та Херсонську біофабрики.

У зв'язку з інтеграцією України в європейське співтовариство та вступом держави до Світової організації торгівлі пріоритетним напрямом діяльності ННЦ «ІЕКВМ» є модернізація матеріально-технічної бази наукових досліджень і реконструкція лабораторій відповідно до вимог GLP, GCP. Упродовж останніх шести років здійснено реконструкцію й технологічне оснащення згідно з вимогами ISO-17025 близько 80 % площ лабораторних приміщень, віварію для утримання тварин, при цьому витрачено понад 1,5 млн грн. із коштів спеціального фонду.

Велика увага приділяється розвитку міжнародного науково-технічного співробітництва Інституту з установами ветеринарної медицини Польщі, Сербії, Німеччини, Італії, Іспанії, Канади, Швеції, Швейцарії, Франції, Данії, Словаччини, Великої Британії, США, Росії та інших країн СНД на основі двосторонніх угод, які передбачають стажування, участь у конгресах і конференціях, обмін науково-технічною інформацією. Налагоджено науково-методичні зв'язки з референс-лабораторіями МЕБ і ВООЗ щодо грипу птиці, ньюкаслської хвороби, бруцельозу, туберкульозу, лейкозу ВРХ, вірусних пневмоентеритів.

Один з пріоритетних напрямів розвитку Інституту сьогодні – впровадження міжнародних стандартів біологічної безпеки й біозахисту. ННЦ «ІЕКВМ» бере участь у реалізації Програми щодо зменшення біологічної загрози МО США, і на цей час виконуємо окремі заходи з її реалізації. Зокрема на базі установи розгортається будівництво референс-лабораторії з особливо небезпечних хвороб тварин (рівень біологічного захисту BSL-3) та регіональної діагностичної ветеринарної лабораторії. Про авторитет Інституту в цій галузі свідчить той факт, що його директор академік НААН України Б.Т. Стегній включений до групи міжнародних експертів з реалізації Конвенції заборони біологічної (бактеріологічної) та токсинної зброї ООН.

Важливим напрямом роботи для Інституту є участь у виконанні Програми наукового співробітництва країн СНД у галузі ветеринарної науки, яка втілюється в життя під егідою Координаційної ради з наукового співробітництва при Міжурядовій раді зі співробітництва в галузі ветеринарії країн СНД, яку з 2003 р. очолює директор ННЦ «ІЕКВМ».

Традиційною для Інституту стала організація науково-практичних конференцій, всеукраїнських семінарів тощо. З 2003 р. проведено 17 конференцій з міжнародною участю, присвячених як широкому колу актуальних проблем ветери-

нарної медицини, так і вузькоспеціальним питанням: хворобам свиней, високопатогенному грипу птиці, розвитку молекулярно-генетичних досліджень, іхтіопатології. У рамках заходів відбуваються виставки засобів захисту тварин, устаткування та інвентарю для ветеринарної медицини. У роботі конференцій беруть участь провідні зарубіжні й вітчизняні фірми-виробники. Крім того, спільно з Всеросійським науково-дослідним ветеринарним інститутом патології, фармакології та терапії (РФ) проведено дві міжнародні науково-практичні конференції з актуальних питань ветеринарної патології, морфології та вивчення хвороб молодняку.

Основними напрямками наукових досліджень ННЦ «ІЕКВМ» на сьогодні є:

- проведення фундаментальних досліджень варіабельності вірулентності збудників інфекційних хвороб, їх генетичної мінливості, екології та філогеографії, імунобіологіч-

них властивостей, особливостей тривалої персистенції на імунному фоні та латентних форм перебігу хвороб;

- здійснення епізootологічного моніторингу основних інфекційних і інвазійних хвороб сільськогосподарських тварин, у т. ч. антропозоонозів, прогнозування епізootичної ситуації та дослідження молекулярних механізмів епізootичного процесу;

- дослідження механізмів формування імунітету та динаміки змін імунокомпетентних органів у тварин різного віку під впливом імуностимулюючих та імуносупресивних факторів, теоретичне обґрунтування схеми корекції імунодефіцитних станів;

- розроблення і впровадження вітчизняних засобів діагностики, профілактики й лікування інфекційних хвороб тварин на основі новітніх біотехнологій;

- удосконалення ветеринарно-санітарних заходів щодо запобігання й ліквідації антропозоонозів та емерджентних захворювань: туберкульозу, бруцельозу, високопатогенного грипу птиці, ньюкалської хвороби, класичної та африканської чуми свиней, блутангу, хвороби Шмалленберг тощо;

- токсикологічний моніторинг, розроблення методичних підходів щодо забезпечення біологічної безпеки в суспільстві, якості кормів і продукції тваринного походження;

- розроблення й впровадження інтегрованих систем біологічної безпеки й біологічного захисту.

Національний науковий центр «Інститут експериментальної і клінічної ветеринарної медицини» у переддень святкування 90-річного ювілею не знижує темпів свого цілеспрямованого розвитку, використовуючи нові умови, значний науковий потенціал, передові методи досліджень, інформаційні ресурси й інтеграційні можливості. Саме це, на наш погляд, і є запорукою авторитету Інституту серед міжнародної наукової спільноти та його лідерства в науковому забезпеченні галузі ветеринарної медицини нашої держави, підвищенні стандартів продовольчої безпеки. ◉

